

“Монгол улс дахь Хүнсний эрхийн хэрэгжилт” төлөв байдлын тайлан

Монгол улсад хүний эрхийн чиглэлээр ажилладаг төрийн бус байгууллагууд /ТББ/ НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн /ХЭЗ/ гишүүн орнуудын хүний эрхийн төлөв байдлын ээлжит хэлэлцүүлэгт оролцох сургалтад хамрагдаж, ТББ-дын форумыг зохион байгуулсан. Энэ форумгаар Монгол улс дахь хүний эрхийн төлөв байдлын тухай илтгэлийг бичих асуудлуудыг тодорхойлон, ажлын хэсгүүдийг байгуулсан. Форумгаас хүнсний эрхийн хэрэгжилтийн тайлан бичих ажлын хэсгийг бүрдүүлэн тайлангийн төслийг 3 удаа хэлэлцүүлэн баталсан болно. Ажлын хэсэгт хүнсний эрхийн чиглэлээр ажилладаг 20 шахам байгууллагыг нэгтгэсэн “Хүнс-эвсэл”, түүний гишүүн байгууллагууд “Хүний Эрх Хөгжил Төв”, “Хил Хязгааргүй алхам төв”, “БН эмэгтэйчүүдийн холбоо” ТББ-ууд орсон.

Монгол улс нь мал аж ахуй голлон эрхэлдэг, нүүдлийн өвөрмөц соёл иргэншилтэй хөдөө аж ахуйн орон. 1.564.116 км кв нутаг дэвсгэртэй, 2009 оны эцэст хүн ам 2 сая 635 мянга, малын тоо толгой 43 саяд хүрсэн¹. 2009 онд 680 мянган га талбайд улаан буудай, төмс хүнсний ногоо тариалсан. Нийт ажиллах хүчний 40 гаруй хувь нь ХАА-н салбарт ажилладаг².

Хэдийгээр өргөн уудам нутаг, олон толгой малтай боловч албан тоогоор сүүлийн хориод жилд хүн амын гуравны нэг нь ядуурч, ядуурлаас гарч чадахгүй байна.³ Ядуурлаас үүдэн иргэдийн хүнсний эрх зөрчигдөж 5 хүртэлх насны 4 хүүхэд тутмын нэг нь өсөлт хоцорсон, 8 хүүхэд тутмын нэг нь тураалтай, 32,1% сульдаатай⁴, 43,2% нь Д амин дэмийн дуталд орсон бол, жирэмсэн эхчүүдийн 37,1%, амаржсан эхчүүдийн 30,5% Д амин дэмийн дуталтай байна.⁵ Улсын хэмжээнд нийт өрхийн 57,9 хувь нь илчлэг дутуу хооллож байна⁶.

Хүнсний эрхтэй холбоотой эрхзүйн орчин:

А. ОУ-д хүлээсэн үүрэг: Хүн амын хүнсний эрхийг хэрэгжүүлэхтэй шууд болон шууд бус холбоотой хэд хэдэн гэрээ конвенциудад Монгол улс нэгдэн орж үүрэг, амлалт авсан. Тухайлбал: ИУТЭП, ЭЗНСЭП, Эмэгтэйчүүд, хүүхэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хүний эрхийн конвенци, Роттердамын конвенци, Эрүүл ахуй, ургамлын хорио цээрийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх тухай хэлэлцээрүүд юм.

Б. Үндсэн хууль болон бусад хууль: Монгол улсын Үндсэн хуульд “хүнсний эрх”-ийн талаар томъёолоогүй. Гэхдээ иргэн бүр “Амьд явах...”, “Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрх” болон “эрүүл мэндээ хамгаалуулах . . . эрх”-тэй гэж заасан заалтууд хүнсний эрхтэй салшгүй холбоотой. Хүнсний асуудлыг зохицуулсан хэд хэдэн хууль байдаг ч хүн амын хүнсний эрхийг цогцоор хэрэгжүүлэх, хамгаалах, хохирлыг барагдуулах эрх зүйн орчинг бүрдүүлдэггүй.

¹ www.nso.mn. УСГ-ын 2009 оны 12 сарынхаар гаргасан тайлан эмхтгэл.2010 он

² МУ-ын ХАА-н салбарын судалгаа. 2009 он. Дэлхийн банк.

³ МУ-ын МХЗ-уудын хэрэгжилтийн цуврал мэдээлэл. 3-р тал. МОНАЧ ТББ. 2007 он

⁴ МУ дахь Хүнсний аюулгүй байдал илтгэл. ТЕГ-2008 он

⁵ НҮБ-ын хүүхдийн сан, ЭМЯ –ны хамтарсан судалгаа. 2004 он

⁶ МУ дахь Хүнсний аюулгүй байдал илтгэл. ТЕГ-2008 он

“Хүнсний тухай хууль” нь зөвхөн хүнсээр хангах асуудлыг зохицуулдаг бол, “Хэрэглэгчдийн эрхийг хамгаалах тухай хууль”, “Амьтан ургамлын хорио цээрийн хяналтын тухай хууль” “Стандартчилал, чанарын баталгаажуулалтын тухай хууль”, “Хувиргасан амьд организмын тухай хууль” нь хүнсний аюулгүй байдлыг л хангахад чиглэдэг.

Хүнсний эрхийг хэрэгжүүлэхэд гол үүрэг гүйцэтгэх “Хүнсний тухай хууль”-ийг 1999 онд шинэчлэн найруулахдаа: хүний зохистой хоол хүнсээр хангагдах эрхийг баталгаажуулж, хэрэгжүүлэхтэй холбоотой олон чухал заалт, төрийн бодлого, зохицуулалтын шинжтэй Засгийн газрын зорилт, чиг үүргийг хассан нь хүнсний эрхийн хэрэгжилтэд ухралт болсон. Энэхүү хуулийг дахин шинэчлэн найруулах ажил 2008 оноос эхэлсэн боловч дуусаагүй л байна. Иймд сүүлийн 10 гаруй жилд хүн амыг тэжээллэг, аюулгүй хүнсээр хүртээмжтэй, тогтвортой хангаж, өлсгөлөнгөөс ангид байх, эрүүл аж төрөх эрхийг баталгаажуулсан хүнсний эрхийг цогцоор авч үзсэн эрх зүйн орчин, нэгдсэн тогтолцоогүй явж ирлээ.

ХЭҮК хүнсний эрхийг хангах, зөрчигдсөн тохиолдолд хамгаалах, шүүхээр нөхөн төлбөр шийдвэрлүүлэн олгох тогтолцоо бий болгоход анхаарч ажилладаггүй. 2005 онд “Зохистой хоол хүнсээр хангагдах эрх”-ийн тайлан бичиж, зөвлөмж⁷ гаргасан боловч түүний ул мөрөөр нөлөөллийн ажил хийгээгүй.

Монгол Улсад 2003 оноос “Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөр” хэрэгжүүлж эхэлсэн. Энэхүү хөтөлбөрт хүний тэжээлэг чанартай хүнсээр хангагдах, хүнсээ худалдан авах чадавхитай байх, уламжлалт соёл, зан заншилдаа тохирсон хүнсээ хэрэглэх, хохирсон эрхээ сэргээлгэх, хохирлыг барагдуулах эрхийн талаар огт тусгаагүй байна.⁸

“Хүнсний хангамж, аюулгүй байдал, хоол тэжээл” үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд 2006 онд үнэлгээ хийж хангалтгүй гэж дүгнэсэн.⁹ Түүнийг 2009-2016 онд хэрэгжих “Хүнсний баталгаат байдал” хөтөлбөр болгон шинэчлэн хэрэгжүүлж байна. Мөн хүнсний бүтэгдэхүүний чиглэлээр “Сүү”, “Иод дутлын эмгэгтэй тэмцэх”, “Экологийн цэвэр бүтэгдэхүүн” “Ногоон хувьсгал”, “Атрын 3 дахь” аян зэрэг 10 гаруй хөтөлбөр Хүнс, ХАА-н салбарт хэрэгжиж байгаа ч хүн амын хүнсний эрхийн хэрэгжилтэд сайн нөлөө үзүүлэхгүй байна.

Хүнсний эрхийг ханган хамгаалж байгаа байдал.

Монгол улс ЭЗНСЭП - ын хэрэгжилтийн IY тайланг 2003 онд мэдээлэх ёстой байсан боловч одоог хүртэл тайлангаа хүргүүлээгүй, 6 жил хоцроож байна. НҮБ-ын Хүнсний эрхийн тусгай илтгэгч 2004 онд манай улсад ажиллаад Монгол нь хүнсний хараат улс болжээ гэсэн дүгнэлт гаргасан. Үүний ул мөрөөр ЗГ-аас авч байгаа арга хэмжээ нь тодорхойгүй, жил тутам импортын хүнс нэмэгдсээр байна. 2009 онд НҮБ-ын тусгай илтгэгч ЗГ-т хандаж дэлхийн эдийн засгийн хямрал ба хүнсний барааны үнийн өсөлтийн үед хүн амын хүнсний эрхийн бодит хэрэгжилтийн талаар 12 зүйл бүхий асуулга ирүүлсэн. Үүний дагуу ЗГ-аас авч явуулж байгаа арга хэмжээ хангалтгүй, үр нөлөө муутай байна.

Хүн амыг шим тэжээлтэй, аюулгүй, уламжлалт ёс заншилд нь нийцсэн хүнсээр, хүртээмжтэй, баталгаатай, боломжийн өртөгөөр нийлүүлэх явдал хангалтгүй байна.

Асуудал-1. Тэжээллэг чанартай хүнсээр хангагдах эрх: Улсын хэмжээнд нийт өрхийн 60 шахам хувь нь хоногийн хоолны илчлэг дуталтай өлмөн зэлмүүн амьдарч байна. Хүйтэн сэрүүн уур амьсгалын онцлогийг харгалзан МУ-д хоногт авах илчлэгийн хэмжээг 2700 килокалориор тогтоосон

⁷ www.mn-nhrc.org. МУ-ын хүний эрхийн илтгэл 2005 он.

⁸ www.legalinfo.mn. МУ-ын УИХ-ын 2005 оны 25-р тогтоол.

⁹ ЗГ,НҮБ-ын хамтарсан Хүнсний аюулгүй байдлын үнэлгээний багийн тайлан. 2006 он

байдаг.¹⁰ Хүн амын эдийн засгийн чадавхитай холбоотойгоор хоол хүнсээр дамжуулан зарим аминдэм, эрдэс бодисыг авч чадахгүй байна. Ялангуяа аминдэм, аминхүчил, эрдэс бодисын гол эх үүсвэр болох зарим нэг бүтээгдэхүүн, тухайлбал өндөг, загасыг бараг хэрэглэж чадахгүй байна.

5 хүртэлх насныханд хоол тэжээлийн дуталаас болж өсөлт, хөгжлийн хоцрогдолтой хүүхэд 19,2 хувь, тураалтай хүүхэд 0,6 хувь, туранхай хүүхэд 6,4 хувь байгааг тогтоожээ.¹¹

Асуудал-2. Аюулгүй хүнсээр хангагдах эрх: Аюулгүй хүнсээр хангагдах эрх зөрчигдөх эрсдэл өндөр байна. УМХГ-ын хүнсний хяналт, шинжилгээнд 97451 дээжинд 238073 үзүүлэлт шинжлэгдсэний 17% , хүнсний түүхий эдийн 463 дээжний 39% нь тус тус бохирдолтой гарсан байна. УМХГ-ын хүнсний нян судлалын шинжилгээнд хамрагдсан нийт 70926 дээжийн, 9.6% нь нянгийн бохирдолтой, химийн шинжилгээгээр 4.0%, хортой, 10%, хүнд металлын бохирдолтой гарчээ.¹²

Мал сүрэг, мал эмнэлгүүд хувьд очсоноор малын урьдчилан сэргийлэх үзлэг тарилга хангалтгүй байна. Сүүлийн 10 жилд малаас хүнд халдварладаг бруцеллёз, сүрьеэ, ям, лейкоз зэрэг өвчнийг оношлох, хянах чадавхгүй болсон.

МУ-д хүнсний бүтээгдэхүүний хяналт сул, хүн хүч, техникийн хүчин чадал муугаас хүнсний чанарын аюулгүй байдал алдагдаж, нийт хүн амын дунд эрүүл ахуй, чанарын баталгаагүй хүнс хэрэглэснээс хүн ам хоол боловсруулах тогтолцооны өвчлөл нэмэгдэж энэ нь нас баралтын тодорхой шалтгаан болж байна.

Жилийн хүнсний бүтээгдэхүүний 80 шахам хувийг нь импортоор хангаж түүний 40 гаруйхан хувийг гүний болон гаалийн шинжилгээнд хамруулж байна. Импортын хүнс, хүнсний бүтээгдэхүүнд хийж байгаа хяналт шалгалтын тогтолцоо, техникийн хүчин чадал, хүний нөөц түүний чадавхи сул, төрийн албан хаагчдын ёс зүйгүй байгаа байдал, авилга ч нөлөөлж байна.

Асуудал-3. Хүнсээр хүртээмжтэй хангагдах эрх: Эмзэг бүлгийн иргэд тэдний гэр бүл өдөрт цөөн удаа хооллож, голлон 2-3 нэр төрлийн илчлэг, тэжээлэг чанар муутай хүнсийг удаан хугацаагаар тогтмол хэрэглэж байгаа нь хоол тэжээлийн наад захын хэрэгцээгээ бүрэн хангажгүй байгааг харуулж байна.¹³ Хүнсний хангамж хүртээмжтэй боловч иргэдийн худалдан авах чадвараас өндөр байгаа тул хэрэгцээний хэрээр хүнсээ авч хэрэглэж чадахгүй байна.

Асуудал-4. Хүнс худалдан авах чадавхитай байх эрх: Хүн амын худалдан авах чадавхи хангалтгүй, үнийн өсөлт зэргээс болж өлсгөлөнгөөс ангид байх, хангалттай шим тэжээлээр хангагдах эрх зөрчигдөж байна. Нийт хүн амын 36,3 хувийн ядуурал сүүлийн 10 жил хадгалагдаж, 2006 оноос хойш хотын ядуу иргэд орлогынхоо 46 хувийг, хөдөө орон нутгийн ядуу хүмүүс орлогынхоо 58 хувийг хоол хүнсэнд, зарцуулаад ч өлмөн зэлмэн, хоол тэжээлийн дуталтай амьдарсаар байна.

Ажилгүй байгаа иргэд, малчид гар дээр бэлэн мөнгө байхгүйгээс өлсгөлөн, өдөрт нэг удаа л хооллож амьдарч байна. Тэд халамж, тэтгэврийн дэвтэр, иргэний үнэмлэх, эмэгтэйчүүд ээмэг, бөгжөө

¹⁰ www.moh.mn. ЭМНХЯ-ны сайдын 1997 оны А/318 тоот тушаал. (230 *ад* *ì* *à*ò, *ì* *à*òàí, 380 *ад* *à*òðèè, *à*òðèèàí, 340 *ад* *ñ*ç, *ñ*ççí *á*çòóóààóòççí, 27 *ад* *ò*°òàèéí *ò*íñ, 60 *ад* *ñ*àòàð +èððèéí *ç*çèè, 120 *ад* *ò*°í ñ, 200 *ад* *ò*çíñí èè *á*òñàà *í*íàíí, 25í *è* *ò*ðààí *è*úí *ò*íñ, 45 *ад* *á*òààà, 280 *ад* *æ*èè ñ, 4 *ад* *ç*àààí, *ç*àààíàí *á*çòóóààóòççí, 7 *ад* *°*í *à*°à *ò*óóàèèíí *ó*óð 104.85 *ад* *ò*òàà, 76.23 *ад* *°*ò *ò*í ñ, 406.74 *ад* *í*ççðí *ò*í *á*çòèè 2731.18 *è*èèè *è*è-*è*óà)

¹¹ ЗГ НҮБ-ын хамтарсан Хүнсний аюулгүй байдлын үнэлгээний багийн тайлан. 2006 он

¹² “Хүнсний аюулгүй байдал илтгэл. 2008 он ТЕГ”

¹³ НҮБ-ын хүнсний тусгай илтгэгчээс МУ-ын ЗГ-т тавьсан асуулгын хариу. 2009 он

Хүнсний дэлгүүрт барьцаалж өрхийн хоногийн хоолоо залгуулж арилжааны банканд мал, эд хөрөнгөө барьцаалсан зээлтэй өрийн сүлжээнд амьдарч байна.¹⁴ ЗГ-аас хөдөлмөрийн доод хөлс 75\$ байхаар тогтоосон нь хувийн хэвшид дэх хөдөлмөрийн жишиг хөлс болж байгаа нь хүнсний эрхийн хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөөлж байна. Үүнээс НДШ, ХАОАТ-аа төлөөд ажилчин хүн 60,8\$ авдаг байна. Гэтэл хоногт авах ёстой илчлэгээ авахын тулд нэг хүн өдөрт наад зах нь 4,2\$, сард 126 \$-г зөвхөн хоолондоо зарцуулах шаардлагатай юм. Тэгэхээр ажилчин хүн сард 60,8\$ аваад өрх гэрийн хүнсний хэрэгцээ бүү хэл өөрийнхөө ч сарын хоолонд хүрэхгүй ажлын хөлсний доод хэмжээг Монгол улсад тогтоосон нь хүний хүнсээ худалдан авах чадавхитай байх эрх хэрэгжих ямар ч боломжгүй болгож байна.

Асуудал-5. Соёл уламжлалдаа нийцсэн хүнсээ хэрэглэх эрх: Монгол хүн байгаль цаг агаарын онцлогтоо тохирсон, уламжлалт хүнсээ хэрэглэх эрх зөрчигдөж ирлээ. Монгол улсад дотоодын хэрэгцээгээ бүрэн хангах мах, сүү, гурил боловсруулах үйлдвэр, цехүүд, шувууны аж ахуйнууд бүгд бүрэн хүчин чадлаараа ажиллаж чадахгүй байна. Учир нь импортын хямд бүтээгдэхүүнтэй өрсөлдөх чадавхгүй, төрөөс зээл, татварын орчноор дэмжихгүй байна.

Малчин, тариаланчид өөрсдөө үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнээ зах зээлд нийлүүлж амьжиргаагаа дээшлүүлэх боломжгүй байна. Тэд бүтээгдэхүүнээ хэрэглэгчидэд шууд хүргэх тогтолцоо байдаггүйгээс шат дамжлагаар дамжиж дундаас нь ченжүүд хожиж үйлдвэрлэгч- хэрэглэгч хохирч байгаа явдал улам бүр өсч байна. Орон нутагт өрхийн аж ахуйг /ӨАА/ хөгжүүлж, импортын бараатай өрсөлдөх чадавхийг дээшлүүлэхэд бодлого, зохицуулалт байхгүйгээс тэд хөгжиж бас ядуурлаас гарч чадахгүй байна.

Газар эзэмших, ашиглах үйл явц хяналтгүй явагдсанаар томоохон ААН-үүд их хэмжээний газар эзэмшин ӨАА эрхлэгчидэд газар түрээслүүлэх болсон нь тэдний ашиг орлогыг бууруулсан. Мөн уул уурхайн үйлдвэрлэл малын бэлчээр, усны эх үүсвэрийг хомсдуулж малчин өрхийн аж ахуйгаа хөгжүүлэн, ядуурлаас гарахад нь саад болж улмаар уламжлалт амьжиргааны арга замаа орхин хот руу нүүхэд хүргэж байна.

Газар тариалангийн усалгаа, уурхайн зориулалтад усыг хямд үнэлж байгаа нь, гамгүй хэрэглээг бий болгож, гадаргуугийн болон хөрсний усны түвшин багасч усыг хомсдуулж байна. 2007 оны байдлаар нийт суурин иргэдийн 38.5 хувь нь стандартын шаардлагыг бүрэн хангаагүй ус хэрэглэж байна.¹⁵

ХХАА-н салбар 2009 оны эцсийн байдлаар хөгжлийн 11 байгууллага, 17 оронтой идэвхитэй хамтран ажиллаж 114,2 сая долларын төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлснээс 70,2% нь буцалтгүй тусламж байна.¹⁶ Улсын хэмжээнд нийт авсан зээлийн нэг хүнд ноогдох зээлийн хэмжээ 550 доллар байгаа нь нэг хүнд оногдох орлоготой¹⁷ харьцуулахад зээлийн хамааралтай болсон.

Зээл тусламж ийм өндөр байгаа боловч нийт хүн амын 60 шахам хувийг эзэлж байгаа эмзэг бүлэг, нэн ядуу иргэд, малчин өрхүүд хүнсний хомсдолд улам бүр өртөж, үндэсний үйлдвэрүүд сэргэж чадахгүй байсаар байна.

Зээл тусламжийн үр ашгийг нэмэгдүүлэхэд ИНБ-ууд мониторинг хийх, иргэдийн оролцоог хангах, олон нийтэд ил тод мэдээлэл өгөх, орон нутгийн хөгжлийг дэмжих, өрх гэрийн хүнсний хараат байдлыг хөхиүлэн дэмжих үр дүнтэй бодлого, тогтолцоо байхгүй байна.

¹⁴ www.foodsov.mn Хүнсний үнийн өсөлт иргэдийн амьдралд нөлөөлж буй нөлөөлөл судалгаа. 2008 он. Хүнс-эвсэл.

¹⁵ НҮБ-ын хүнсний тусгай илтгэгчээс МУ-ын ЗГ-т тавьсан асуулгын хариу. 2009 он

¹⁶ www.mofa.gov.mn/mn/b ХХААХҮЯ-ны вэб сайт

¹⁷ www.nso.mn. ҮСГ-ын вэб сайт

Мянганы хөгжлийн зорилт 1-д: Ядуурал, өлсгөлөнг бууруулах: Хоол тэжээлийн дуталтай хүн амын тоог 2 дахин бууруулах амлалт авсан. энхүү зорилт хэрэгжихгүй яуурал, өлсгөлөн нэмэгдэх хандлагатай байна. Хүнсний эрхийн хэрэгжилт хангалтгүй байна. Хүнсний эрхийг хамгаалах, зөрчигдсөн эрхээ шүүхээр нэхэмжлэх, нөхөн төлбөр авах, төлөөлөн нэхэмжлэх эрх зүйн орчин байхгүй байна.

Б. Зөвлөмж

- 1) МУ-ын “Үндсэн хууль”-д “хүнсний эрх”-ийг баталгаажуулах.
- 2) “Хүнсний тухай хууль”-ийг шинэчлэн батлахдаа хүнсний эрхийг хэрэгжүүлэх эрхзүйн орчин бүрдүүлэх, хохирсон эрхээ сэргээлгэх, хохирлыг барагдуулах авах эрхзүйг орчныг бүрдүүлэх. Хүнсний эрхийг хүндэтгэх, хамгаалах, дэмжих, хангахтай төрийн үүргийг тодорхойлох.
- 3) УИХ дахь ХЭ-ийн дэд хороо хүнсний эрхийг хангахад анхаарч ажиллах, чадавхийг бэхжүүлэх
- 4) ХЭҮК-ийн хуулийг Парисын зарчимд нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулж, хараат бус, бие даан ажиллах чадавхийг бүрдүүлэх
- 5) Хүний эрх, хүнсний эрхийн чиглэлээр ажилладаг ИНБ-уудыг чадавхижуулах, бие даан ажиллах эрх зүй, мэдээлэл, санхүүгийн тогтвортой орчин бий болгох
- 6) “Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөр”-ийн хэрэгжилтийг хянаж хүнсний эрхийн асуудлыг тусган хэрэгжүүлэх
- 7) ЭЗНСЭП-ын хэрэгжилтийн ГҮ тайланг олон нийтээр хэлэлцүүлсний дараа НҮБ-д илгээх
- 8) Хүнсний аюулгүй байдалд тавьж буй хяналт, шалгалтын үйл ажиллагааг сайжруулж, лаборатори, шинжилгээний газруудын чадавхи, хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх;
- 9) Хүнсний аюулгүй байдлыг шалгах хөндлөнгийн хараат бус лаборатори бий болгох
- 10) Малчид, тариаланчдын хүнсний бүтээгдэхүүнийг хэрэглэгчдэд хүргэх бэлтгэн нийлүүлэлтийн шударга тогтолцоо бий болгох

Зөвлөмжийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай чадавхи бүрдүүлэх, техникийн туслалцаа

1. Хүнсний хяналт шинжилгээ хийдэг төрөөс хараат бус хөндлөнгийн лаборатори бий болгох
2. Хүний эрхийг төлөөлөн нэхэмжлэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлж
3. Малчид тариаланчдын ӨАА-г хөхиүлэн дэмжих, техникийн туслалцаа үзүүлэх
4. Хувийн хэвшлийн Мал эмнэлгийн үйл ажиллагаанд төрийн хяналт, дэмжлэгийг бий болгох, техникийн туслалцаа үзүүлэх
5. НҮБ, болон олон улсын хөгжлийн тусламж үзүүлдэг бусад байгууллагуудын зээл тусламжийн үр нөлөөг сайжруулах, ИНБ-аар үнэлүүлэх, хянах, эрх зүйн орчин бүрдүүлэх

Тайланг боловсруулсан ажлын хэсэг:

Г.Уранцоож ХЭХТ
Н.Баярсайхан Хил хязгааргүйл алхам ТББ
Л.Наранчимэг Хүнс эвсэл